

GENEL MANADA VE KUR'ÂN'DA DİL

LANGUAGE IN GENERAL AND THE QURAN

Eşref İNAN

e.hamzainan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4417-2328

Makale Gönderim Tarihi

02.11.2020

Makale Kabul Tarihi

30.03.2021

ÖZ

Sanat, yapı ve yetenekler gibi birçok özelliği ile mükemmel bir kıvamda yaratılan insanın en belirgin yönü dildir. Eşyaya anlam vererek iletişimi sağlamanın temel sebebi de şüphesiz dil ile gerçekleşmektedir. Yüce Allah, hakka davet sorumluluğu verdiği peygamberlerini özellikle o kavmin dilinde göndermiştir. Davetin müspet tepki vermesi açısından bu oldukça önemsenmiştir. Zira tercümeyle dayalı bir iletişime bedel doğrudan bir diyalog istenmiştir. Kur'an'ın mucizeliği de dil üzerinden gerçekleştirilmiştir. Zira Kur'an belagat ve fesahat gibi yönleriyle itibar bulan edip ve şairlerin olduğu bir ortamda şekillenmiştir.

Kur'an, gönderildiği beyan gücü ile o dönemden bugüne kadar asırlara meydan okuyan hükümler ve hakikatlerle hala canlılığını devam ettirmektedir. Adeta yeni nazil olmuş gibi gençliğini muhafaza etmesi onun Allah'ın kelâmı olduğunun farklı bir göstergesidir. Kur'an'ı şiir ya da nesir olarak belirtmenin doğru olmadığı Arap dil bilimcilerinin ortak görüşüdür. Dolayısıyla Kur'an'ın kendine has bir üslupta olması onun dikkat çeken farklı bir boyutudur. Kur'an; sanat, estetik ve ses gibi yönleriyle de tebarüz etmiş dilsel ifade güzelliklerini barındıran eşsiz bir kitaptır. Makaledeki amacımız dilin ve özellikle Kur'an dili olan Arapça'nın işleyişi, tesiri ve beyan gücünü ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, dil, belagat, üslup, kıssa.

ABSTRACT

The most distinctive aspect of a human being, who has been created in a perfect consistency with many features such as art, structure and talents, is language. The main reason for communicating by giving meaning to things is undoubtedly through language. Almighty Allah sent His prophets to whom he gave the responsibility to invite the truth, especially in the language of that tribe. This is very important in terms of the positive response of the invitation. Because a direct dialogue was required for a communication based on translation. The Quran has performed its miracle through language. Because the Quran was shaped in an environment that respected poets in terms of rhetoric and eloquence.

The Quran, with the power of declaration it was sent to, still maintains its vitality with the provisions and truths that have challenged centuries since that period. Preserving his youth as if he had just been sent down is a different sign that he is the word of Allah. It is the common opinion of Arab linguists that it is not correct to refer to the Quran as poetry or prose. Therefore, the fact that the Quran has a unique wording is another remarkable dimension of it. Koran; It is a unique book that contains the beauties of linguistic expression that are manifested in aspects such as art, aesthetics and sound. Our aim in the article is to reveal the functioning the language and especially the lungage of the Quran the interpretation and the declaration pover.

Keywords: Quran, language, eloquence, wording, parable.

GİRİŞ

İnsanlar arasında duygu, düşünce, bilgi ve tecrübelerini paylaşmaya sebep olan önemli bir etken şüphesiz dildir (Hogg ve Vaughan, 2007: 616). Dildeki beyan özelliği ile insan, hayvanlardan ayrılarak üstün bir imtiyaza sahip olmuştur (Zeccac, 1988: V, 95) Dilin bu yönü istenen mesajları karşı tarafa iletmekte en güçlü bir vasıta olarak görülmektedir. Arap cahiliyesinde şairlerin ve edebiyatçıların en ön safta olması ve insanlar üzerindeki tesirlerinin oldukça fazla olması dilin önemli bir rol üslendiğini ortaya koymaktadır. Kur'an, hidâyet kaynağı olduğu için insanların seviyelerini önemseyerek, anlayış ve kavrayışlarını göz ardı etmemiş ve onların anlayabileceği bir konuşma dilini kullanmıştır (Razî, 1998: IV, 267-268). Zira asıl hedefin iletişim olması bunu zaruri kılmıştır. Birinci saf muhataplar Mekkeliler olduğu için onların kültür ve yaşamlarının göz önünde bulundurulduğu bir davet dili kullanılmıştır. Kur'an, lafız ve üslubu bakımından Peygamberin en büyük mucizesi olup i'caziyle Arapları tesir altında bırakmıştır (Su'ud İbda', 2016: 32). Kur'an dilsel yönüyle kelime malzemesini yüksek kalitede kullanarak onu ilahi bir terbiyeden geçirip özel bir üslûpla hitâbını tesirli bir şekilde gerçekleştirmiştir (Ebu Hamde, 1983: 9). İnsanın hayatı ise gerek kendi iradesi ve gerekse iradesinin dışında sürekli bir mücadele ile devam eder. Bu mücadelede insanın dilsel gelişimi onun temsil kabiliyetini belirlediğinden daha fazla önem arz etmektedir. Bu sorumluluk tek insandan farklı dilleri ve renkleri bünyesinde barındıran bir delil olmuştur (Sabunî,4/516). Hz. Âdem ile hayat şartlarına karşı başlatılan mücadelede eşyanın adlandırılması ile insanlık anlam kazanmıştır. Aslında bu, talim-i esmâ mucizesi¹ denilen ilahi ikramın bir meyvesidir (Bakara, 2/31). Ayrıca bu semavi donanım zamanla birçok alana taşınmış insanlığın yararına olacak şekilde ciddi bir mesafe kat ettirmiştir. Kur'an, içerdiği mükemmel belâgat, nazm güzelliği, lafzın cezâleti gibi yönleriyle gerek bireysel gerekse de grup olarak muarazaya davetini sürdürür (Şevkanî, 1992: III, 319).

1. DİLE GENEL BİR BAKIŞ

Dil, hayatın en önemli göstergelerinden birisidir. Psikolojik, sosyolojik gibi yönleriyle ilk günden günümüze ve insanlığın nihâyetine kadar vazgeçilmez olan bir olgu statüsündedir. Yüce Allah, ilk insana hayatta cereyan eden olayların içyüzünü ve varlıkları tanımaya dair bir adlandırma kabiliyeti ihsan ederek muhatap kabul etmiştir (Bozgöz, 2003: 24). Hz. Âdem'in eşyayı tanımlayarak meleklerle üstün gelmesini tasvir eden gaybî kıssa (Bakara, 2/30-33) Kur'an'ın ifade ve beyanın önemini vurguladığı bir hakikattir. Dil, insanın varlığı ile eş zamanlı bir yeti ve güçlü bir olgudur. İnsanoğlu duyduğu her şeye bir anlam verme çabasıyla hiçbir kavramı anlamsız bırakmaz (Tokur, 2011: 106). Kavramlar adeta mana elbisesini giymiş dilsel işaretlerdir. Zira dil yapısının öğeleri, işaretlerdir. İşaret, eski Yunan'dan modern dönemlere kadar dilin temel çekirdeği olarak kabul edilmiştir. Dil, öğelerinin birbirlerine farklılık yoluyla meydana getirdiği bir yapıdır. Bu yapı biçimsel öğelerin herhangi bazı ilkelerine göre farklı biçimlerle oluşturulmasıyla meydana gelir (Coward-Ellis, 1985: 29-31). Kişinin dini anlamada sahip olduğu dil yeteneği önemli bir rol üstlenmektedir. Dinî kavramların dile aktarılması öğrenenlerin duygu, tutum ve davranışlarıyla ilişkilidir (Bilgin, 1995: 57).

Dil olgusu durağan, sabit ve öznel gibi yapılarla değerlendirilemez. Bilakis aktif, devamlı yenilenmeye, gelişim ve paylaşımına açık bir ürün gibidir. Sözcükten anlam teorilerine kadar birçok bağlantıyı bünyesinde barındırır (Yüksek, 2018: 29). Dil, toplumun hizmetinde canlı bir varlık olup zamanla toplumda ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara göre değişir. Hayatla edebiyat ara-

1 وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا Ifadesince bedensel yeterlilikten sonra dilsel gelişim sağlanmış, meleklerin istifasına bu yönüyle cevap verilmiştir. İblis'in başkaldırışının temelini bu mana ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır (Bakara, 2/31-34).

sında olabilecek ilişki çağın yaşayış, anlayış ve zevkine göre değişiklik arz eder. Bu değişimler kelimelerde, tamlamalarda, deyimlerde, cümle yapısında olabilir (Levend, 1973: 46). Dil, insanlığın asırlardır edindiği tecrübeleri saklayan bir hazinedir. Her gün her yerde milyonlarca kişinin araştırma, anlama, çözme ve anlatım gibi amaçlarda kullandığı bu ince alet gibidir. Bu mekanizma çocukluktan itibaren işleyen bir değerdir (Kaptan, 1993:121). İlahî kudret tarafından insana verilen dil yeteneği tamamen fitridir. Asgari olarak her insan bir dili öğrenerek konuşmaya başlar. Hangi topluluk olursa olsun her insanoğlu beyninde bir dil bilgisel sistemine sahiptir. Dil edinimi soyaçekimi gibi belli bir düzeyde elde edilir (Çavuşoğlu, 2006: 38). Dil öğrenen bir şahsın dilsel kabiliyeti, algıladıklarını tekrarlamadaki ezberleme gücü değil, öğrendiği kuralı sayısız dil araştırmalarında anlama ve yeni şeyler üretme şeklindeki uygulama gücüdür (Salah, 1999: 540). Allah'ın yeri ve göğü belge boyutuyla dil ile aynı bağlamda değerlendirmesi de olayı anlamaya dönüktür. Dil, varlığı tecrübe ederek onun etrafında iletişimi gerçekleştirir. Konuşma ile söyleme arasında ciddi bir ayrım yapılmaktadır. Konuşma insanın yaptığı bir eylemdir. Dil, söylenmesi istenen şeyin kendini açığa vurarak varlık bağlantısı yapmasını sağlar (Tatar, 2014: 20-21).

2. KUR'ÂN'DA DİL

Allah'ın kudret sıfatı, nasıl ki eşyada mükemmel bir şekilde tecelli ediyorsa Allah'ın kelâm sıfatının delillerinden olan Kur'ân da fesahat ve belâgat güzelliğinin bir tezahürü olarak yansır. Dolayısıyla Allah'ın kudret ve kelâmının aynı güzellikte kendisini göstermesi O'nun hikmetinin bir yansımasıdır (Kaptan, 1993: 133). Kur'ân, bir yazar tarafından edebî kurallara uyularak masa başında yazılan bir kitap, ya da bir mühendisin bir plan dahilinde ürettiği bir proje veya sanat eseri olarak algılanmamalıdır (Paget, 1995: 19). Tebliğin gereği tadrîcî olarak çoğu defa Hz. Peygamberin mücadele süreci sırasında esbâb-ı nüzûl gerekçeli bir tarzda yirmi üç yılda parça parça indirilen bir vahiy dilinin kitabıdır (İbn Kesîr, 2012: VI, 490). Kur'ân, Allah'ın emir ve yasaklarını ifade eden dile dair bir beyan kitabı olduğu gibi; dilin maddesel boyutu da görsel âyetleri ihtiva eden kâinat kitabının (Okuyan, 2013: I, 138), bir parçası olarak değerlendirilebilir: “*Biz ona iki göz vermedik mi? Bir dil ve iki dudak*” (Beled, 90/8-9). Kur'ân ve âlem arasındaki ilişkiye dikkatle bakıldığında birbirini tamamlayan ve açıklayan iki kitap gibi görülebilir. Kur'ân, varlığa dair açıklamalarında, alemdeki maddî âyetlerin algılanmasını da istemektedir. Bu hitapta insanoğlunu alemde tecessüm eden âyetleri tefekküre davet edilmektedir (Âl-i İmrân, 3/190-191).

“*Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması, O'nun varlığının belgelerindedir. Doğrusu bunlarda, bilenler için dersler vardır*” (Rum, 30/22). Gökler ve yerin zikredilmesinden sonra dilin, Rahman'ın varlığının belgeleri arasına alınarak yoğun bir algılama gayreti harcanmasının gerekliliği bildirilmektedir. Ayrıca âyetlerde tefekkürün muhatapları olan insanların, işiten, bilen ve düşünen vasıflarla nitelendirilmesi ayrı bir manada derinleşmeye davettir (Âl-i İmrân, 3/190). Vahiy insanlara aktarmakla görevli olan Peygamberler, insanların dünya ve ahiret hayatlarını anlamlı kılmaya noktasında dili, önemli bir iletişim malzemesi olarak kullanmış ve onların anlamalarını sağlamıştır (Sabunî, 1995: III, 242). Mesela; âyetlerde her şeyin Allah'ı tesbih²

2 *يَسْبُحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ* O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız... (İsrâ, 17/44) âyetiyle her mahlûk kendine özgü bir dil ile Allah'ı tesbih ettiği, bunu anlamının zor olduğu ya da anlaşılmayacağı dile getirilmiştir. Burada sadece insanlar ve hayvanlar değil aynı zamanda bütün mahlûkatın da kendine has bir tesbih dilinin olduğu belirtilmiştir (İbn Kesîr, 2012: VI: 408). Hz. Süleyman ve Hz. Dâvûd'a “...Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi...” (Neml, 27/17) demesi insanların olayı idrak edebil-

ettiği ancak insanların bunu anlayamayacağı yönündeki ifadeler, ciddi ufukları aralamaktadır. Rivayetlerde çok bineğin tesbihinden dolaya sahibinde hayırlı olduğu dile getirilmektedir (Tannahî, 2008:100) “Eğer Biz Kur’ân’ı bir dağa indirmiş olsaydık, sen, onun, Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün. Bu misalleri, insanlar düşünsünler diye veriyoruz” (Haşr, 59/21), gibi âyetlerde Kur’ân dilinin içerik, şekil bakımından birçok yönünün olduğu ve insanın algı seviyesine göre hitap ettiği anlaşılmaktadır. Kur’ân, şiir ve edebiyatın ön planında olduğu bir atmosferde inmiş, dikkatleri yaptığı hitâba çekerek meydan okumuştur. Kur’ân, Allah’ın insanlara ulaşmasını istediği emir ve yasaklarını dilin bu özelliğini öne çıkararak kabule alt yapı oluşturmuştur. Mekke’de şairlerinin şöhretleri zaafa uğratılmış ve okuma yazma bilmeyen bir peygambere (Cuma, 62/2) vahyedilen sözler onların gündemlerine oturmuştur. Yapılan tebliğ ve davetler insanlarda mâkes bulunca bütün hissiyatlarıyla Kur’ân’ın emirlerini anlamaya ve yaşamaya gayret göstermişlerdir. Dolayısıyla bir davetçinin Arapçayı iyi bilmesinin önemi de anlaşılmaktadır (Ayîd, 2004:18).

Kur’ân mesajının hedefinde, sağlam bir inanç sisteminin tesis edilmesi vardır. Bu da ancak din dilinin sağlam bir anlayış ve kavrayışla mümkün olabilir. Bunun tahakkuku da vahyin ve onun şarihi olan Hz. Peygamberin doğru anlaşılmasına bağlıdır: “...Kalplerinde eğrilik olanlar; fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler” (Â-i İmrân, 3/7). Burada “te’vil etmeyi” ilimde derinleşmiş olanların da Allah’ın izniyle olabileceğini söyleyenler de vardır. Zemahşerî bunun daha uygun olduğunu “İlimde derinleşenler” ifadesi başlama cümlesi yapılırsa bile “cümleyi haliye” olarak tevil edilmesiyle alimlere nispeti sabit olacağını belirtir (Zemahşerî, 1971: I, 333). Kur’ân’daki dil ve anlatımın derin manalar içerdiği, genel olarak diğer âyetlerde geçerli olan anlam yoğunluğu barındırdığı şüphesizdir. İnsanoğlunun kendisine lütfedilmiş mahdut idrak vasıtasıyla her meselenin mahiyet ve keyfiyetini kavraması mümkün değildir. Heveslerine tabi olanlar daha çok müteşâbih âyetler üzerinde durmuşlardır. Dürüst bir fitrata sahip olmak, kaynağın hak olduğuna inanıp teslim olmakla ancak isabetli kavrayışa sebep olunabilir (Kutup, 1982: II, 222). قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا “De ki: Rabbimin sözleri için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce denizler tükenecektir” (Kehf, 18/109). Bu âyette Allah’ın sözlerinden maksat, O’nun ilim ve hikmetidir. Yüce Allah’ın ilim ve hikmeti sonsuz, denizler ise sınırlıdır. Şu hâlde, Allah’ın ilim ve hikmetini yazmak için mürekkep olarak, denizlerin dahi kifayetsizliği ile vahiydeki dilsel beyanın şumulüne değinilmiştir (Kehf, 18/109).³

2.1. Kur’ân’ın İndiği Ortam

Bir kısım ulemâ Kur’ân’ın, Arap dilini ebedileştirerek önemli bir değere hâiz kıldığını vurgulamıştır. Her dilin doğası sahip olduğu çevrenin yaşam ve kültürünü yansıtacak bir tarzda olmasıdır. Bu tercih Kur’ân’ın, tamamen bu bölgenin özelliklerinin gölgesinde şekillendiği anlamında değil bilakis Allah’ın uygun gördüğü bir tarz ile beyan edilmiş ancak onlara ait özellikleri de barındırmıştır (Güven, 2017: 47). Kur’ân, ifade özellikleri bağlamında lafzi düzeyde indiği dönemdeki sorunlarla ilgilenmiş, konuşmalarda indiği dönemin kelime ve kavramlarını tercih etmiştir. Bu tespit, diğer dönemlerdeki rehberliğinin sona erdiği anlamı taşımaz. Müslümanlar hangi dönem ve koşullarda olursa olsun toplumsal hayatlarını Kur’ân ile tanzim etmişlerdir. Bu müracaatta Kur’ân’ın indiği tarih ve coğrafya ile yakın ilişkisini bilmek, buna

mesi açısından önemli bir bildirimdir. Bir Japon ya da Çinlinin ne konuştuğu o dili bilmeyen açısından tesbih dilini kavramaya birer örnektir. Zira başka milletten birisinin konuşmasını anlayamayanın, diğer mahlûkata ait ve kendilerine has bir zikri anlamaması gayet doğaldır.

3 Başka âyette yeryüzündeki ağaçlar kalem olup denizlerin mürekkep olması hatta yedi misli deniz de yedekte bulunup yazma olayı devam etse bile Allah’ın sözleri asla bitmeyeceği dile getirilmiştir (Lokmân, 31/27).

karşılık zamansal ve kültürel mesafenin farkında olarak ilahi mesajı anlamaya çalışmak gerekir (Özsoy, 2018: 31). Kur'ân'ın inişi nedense sema ve arz arasında mekân ilişkili bir metafor olarak algılanır. Klasik kaynaklarda vahyin mahiyetini algılamada egemen anlayış budur. Yani Yüce Allah insanların seviyesine göre hitapta bulunmuştur. Kur'ân, ilahi hakikatlerin ve ilahi iradenin insanın algısına uygun olarak bir beşer dilinin tarihsel ve toplumsal bağlamda kalarak beşerî düzlemde bir dilsel tenezzüldür (Özsoy, 2018: 197).

Kur'ân'ın çoğunlukta olan muhatabı ümmi olan bir toplumdur.⁴ Dolayısıyla bu halk tabakasının satır aralarına gizlenmiş derin manaları anlamaları oldukça zordur. Buna binaen insanların kolayca anlayıp kavrayabileceği bir dil ile hitap eder. Lafızların içerdiği manalar sadece gündelik Arap dilinin delaletiyle sınırlı değildir. Mutlak denilecek lafızlar değil, Allah'ın muradı olan delalet söz konusudur (Eren, 2014: 136). Kur'ân mahiyeti vahiy olması yönüyle ontolojik olarak farklı dil özelliği barındırır (Gökkır, 2014: 19). Peygamberimizin mucizeler dışındaki fiil ve tavırları insanlarınkine benzemektedir. O da Allah'ın koyduğu kurallara uymuş ve insanların yaşadıkları gibi hareket etmiştir. Ta ki insanlara, yaşantısı ile rehber olsun (Ahzab, 33/21). Eğer Peygamberin her hali harikulade olsaydı, insanlara örnek olamazdı. Dolayısıyla alemlere rahmet özelliğini kaybederdi (Nursi, 2013: 326). Böyle bir durum Kur'ân'ın iletişimin gereği olarak gündelik dili kullanmasını gerekli kılmıştır. Örneğin Hz. Mûsâ, ilahi buluşmadan sonra kavmine döndüğünde onları sapkınlık içerisinde görünce öfkesi ve hiddeti şöyle dile getirilmiştir:

“Hz. Mûsâ, milletine, kızgın ve üzgün olarak dönünce “Benim arkamdan ne kötü olmuşsunuz! Rabbinizin emrinin çabucak gelmesini mi istiyorsunuz?” dedi, levhaları attı ve kardeşinin başından tutup kendine doğru çektir. Hârûn: “Ey annemin oğlu! Bu millet beni küçümsedi; az kalsın öldürüyorlardı. Bana, düşmanları sevindirecek şekilde davranma, beni bu zalim milletle bir sayma” dedi” (Araf, 7/150). Bu diyalogda günlük hayatta söylenen ifadelerle bir tepki dili görülmektedir. Kur'ân indiği ortamda davetin müspet karşılık bulması için tebliğde incelik ve nezaket içerikli bir dil kullanmıştır (Taha, 20/44). Sert ifadeler yerine beyan güzelliğini yansıtan bir dil tavsiye edilmektedir⁵ (Fussilet, 4/34). *“وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler...”* (İsrâ, 17/53) denilerek ister kafir olsun, ister fâsık olsun, güzel söz söylenmenin gereği belirtilmiştir (Râzî, 1998: I, 228).

2.2. Kur'ân'ın Arapça Olması

Vahyin taşıyıcıları olan peygamberler, davetlerini insanlara ulaştırmada ve iletişimde dili iyi kullanmışlardır. Zira kendi halkıyla diyalogda problem olacak dil kaynaklı bir durum, vahyin şekillenmesindeki olumlu etkiyi kıracaktır. *“Böylece şehirlerin anası olan Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarman, şüphe götürmeyen toplanma günü ile uyarman için sana Arapça okunan bir kitap vahyettik”* (Şûrâ, 42/ 7). Davet dili Arapça olduğu halde ret ve inkârın temelindeki muhalefet mantığının muhatabları olan Mekke müşriklerinin yaklaşımlarına farklı bir atıfta bulunulmuştur: *“Biz bu Kur'ân'ı yabancı bir dil ile ortaya koysaydık: “Âyetleri uzun açıklanmalı değil miydi? Arap'a yabancı bir dille söylenir mi?” derlerdi. De ki: “Bu, inananlara doğruluk rehberi ve gönüllerine şifadır.” İnanmayanların kulaklarında ağırlık vardır ve onlara kapalıdır; sanki bunlara uzak bir mesafeden sesleniliyor da anlamıyorlar”* (Fussilet, 41/44). Kur'ân, iletişimin ve belâğatin gereği olarak davetin o peygamberin gönderildiği toplumun dilinde olması gereğine vurgu yapmıştır: *“وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رُسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ “Kendilerine*

4 Bkz. Bakara, 278; Âl-i İmrân, 3/20-75; Cuma, 62/2.

5 Uhûd Savaşı'ndaki mağlubiyet sonrası peygamberin tavrı çok önemli bir ölçü olarak âyette şu şekilde tasvir edilmiştir: *“فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ “Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi (Âl-i İmrân, 3/159).*

apaçık anlatabilsin diye, her peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik... ” (İbrâhim, 14/4). Müşriklerin itiraz ettikleri konulardan biri de Kur’ân’ın dil meselesiydi. Yani daha önceden kendilerine kitap verilenlerin dili gibi Süryanice ya da İbranice olması gereği yönündeydi. Yüce Allah bu anlayışın doğru olmadığını hikmetin gereği olarak o kavmin dilinde olmasını yukarıdaki âyetle reddiye olarak bildirmiştir. Yaptıkları itirazın doğru olmadığı belirtilmiştir (Karaman vd., 2017: III, 303). Risâlet için kişi, mekân ve dil, ilahi hikmete tabi olarak seçilmiş ve insanların da bu ilahi tercihe uyma zorunluluğu doğmuştur (En’am 6/124). Dolayısıyla Allah bu ebedi mucizeyi ve büyük kelimini Arapça olarak belirlemiştir (Ay’id, 2004:19). *قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ*. “O, eğriliği olmayan, Arapça bir Kur’ân’dır. Belki sakınırlar” (Zümer, 39/28). Dolayısıyla Kur’ân, anlam kargaşası içermeyen bir yapıyla şekillenmiştir.

Kur’ân dilinin Arapça olması ve birçok ilmi içinde barındırması, onun Arap diline en önemli kaynaklık teşkil etmesini sağlamıştır. “Dilciler, Kur’ân’ı fasih Arap dilinin en yüksek derecesi ve edebî dile en güzel örnek olarak kabul etmişlerdir” (Çıkar, 2009: 49). Hamidullah, diğer dillerin zamanla değişim geçirdiğini Arapça’nın ise bundan muaf olduğunu söyler ve şunları ilave eder: Dinlediğimiz herhangi bir radyo ya da televizyondaki Arapça’nın peygamber dönemi dili ile aynı olduğu ispatlanmıştır. Hz. Peygamber bugün olsaydı onunla Arapça’yı konuşsaydık bizi anlardı. O da bize cevap verseydi biz de onu anlardık (Hamidullah, 2010: 16-17). Tabi ki Arapça’nın korunmasında temel etken Kur’ân’dır. Zira asırlarca gerek Müslüman dilbilimcilerin çalışmaları ve gerekse de hadis, tefsir gibi alanlarda yapılan muazzam gayretlerin sonucu Arapça dili bütün belâgat ve fesahatiyle korunmuştur.

وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ “Allah’ın ve Peygamberinin, ortak koşanlardan uzak olduğunu..” (Tevbe, 9/3). “وَرَسُولُهُ” cer olarak okunması her ne kadar kasem olarak mana yorumlanabilse de bu kıraatin anlam kargaşasına sebep olduğu bir kıssa rivâyet edilmektedir: Bir bedevi yukarıdaki âyeti okuyan birisinin kıraatinden farklı anladığını ve dolayısıyla Allah’ın beri olduğu bir peygamberden kendisinin de beri olduğunu söyler. Bu olay, Hz. Ömer’e ulaştırılınca kıraat farklılığının bu boyuta gelmesine üzülen insanların Arapçayı öğrenmesi yönünde emir verir (Nesefi, 2017: I, 663). *إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ* (Fatır, 35/28) âyetinde *الله* kelimesinin merfu’ *الْعُلَمَاءُ* kelimesin mansub olarak okuyan birisine, kafir oldun, denilmesi gramerin gerekliliği ortaya çıkararak bir örnektir (Ay’id, 2004: 23). Ayrıca bu kıraat farklılığı, İslâm’ın ilk dönemlerinden itibaren sınırların genişlemesi ile diğer etnik grupların katılımıyla hız kazanmıştır. Arap dili kurallarına aykırı kullanımın artmasıyla dil melekesi zamanla bozulmuştur. İlk başta i’rabda görülen bozukluklar daha sonra kelime bünyesine sirayet etmiştir (Temel, 2017: 42). Zubeydî (ö. 379/989), ise Arap dilinin bozulmasını Lahnu’l-Avâm adlı eserinde, Arapların câhiliyye ve İslâm döneminde fitrî konuşmalarını devam ettirdiklerini, söyler. Fetihlerden sonra İslâm’ın gittiği yerlerde yeni birçok kitap yazıldı. Bu nedenle Arapça diğer dillerle karışarak orijinalliğini koruyamadı. Neticede Arapça bozulmaya ve halkta dilsel değişiklikler meydana gelmeye başladı. Saf olan Hicaz dili, Farsça ve diğer dillerle etkileşince birçok değişiklikler yaşandı. Bunu ilk önce fark eden Ebû’l Esved Düeli, nahvin ref’, nasb, cer, cezm ile ilgili bablara ayrılmış bir çalışma yaptı. (Zubeydî, 2000: 59). Bu sayede belli bir düzeyde dilsel hataların önüne geçilmiş oldu.

2.3. Kur’ân Dilinin Estetik Değeri

Estetik, sanatsal üretkenlik, sanatta ve yaşamda güzellik denen kavram bilimi ya da güzelliği araştıran bilim dalı olarak ifade edilmektedir. Arapça’da estetik kelimesine karşılık gelen bazı tabirler vardır. Bu tabirlerden “İlmü’l Cemal” güzellik ilmi, Cemaliyyat; güzellikler anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca Felsefetü’l-Cemal, Felsefetü’l-Fen gibi terkipler ise estetik yerine

kullanılan diğer tabirlerdendir (Ayvazoglu, 2000: XXII, 146). Kur'ân'daki estetik değere hâiz ifade yansımaları, kelimelerin diyalog ve kıssa tablolarındaki çeşitli tasvirlerle verilmektedir. Olaylar, canlı olarak yansıtılırken vakıalarla ve şekil almış tablolarla sıkı ilişki içindedir. Sanki kahramanlar bu olaylarda üst düzeyde rol almış gibidirler (Sâlih, 2008: 132). Dilciler, akıl ve zevkin bir arada olmasının gerekliliğini söylerler. His ve ilmin beraber olmasının gerekliliği üzerinde dururlar. Hatta sanatsal zevki⁶, belâgat açısından zorunlu bir şart olarak kabul ederler (Abdavî, 2001: 2). Dilsel i'caz zevkini anlamak müteşabihatı, belâgat ve fesahati yerinde icra edecek yapıyı bilmeye bağlıdır (Ayid, 2004: 48). Kur'ân, üslûp olarak mükemmel bir sanatsal tasvir değeri taşır. Herhangi bir hadiseyi anlatırken adeta canlı bir hayat özelliği kazandırır. Görülen bir manzarayı, zihinsel bir manayı, bir insanın tabiatını en güzel şekilde resmeder. (Yıldırım, 2013: 162). *İnsanlar içinde Allah'a, bir uçurum kenarındaymış gibi kulluk eden vardır*" (Hac, 22/11) örneği ile bazı insanların inanca sağlam bağlanmadığı ve ilk sadmede hemen düşebileceği kararsız bir ruh hali tasvir edilmiştir. Sebatkâr olmayan bir duruşun imtihanla yüzleşince hemen geri dönebileceği vurgusu yapılmaktadır (Kutup, 1982: X, 211). *"Allah yolundan saptırmak için gururla salınıp, kasılır. Ona dünya hayatında rezillik vardır. Kıyamet günü de ona yakıcı azabı tattırırız"* (Hac, 22/9) ifadesi "İnkâr ettikleri için, haktan yüz çevirip boynunu döndürür" anlamında kullanılmıştır. Allah'a çağrıldığında hakka karşı kibirli davranma anlamındadır (Sâbûnî, 1995: 4/121). Burada ifadelerdeki mana ile söz uyumundaki güzellik ve varılan sonuç belirtilmektedir.

"Bunun üzerine ikisi de o ağacın meyvesinden yedi, ayıp yerleri görünürdü. Cennet yapraklarıyla örtünmeye koyuldular. Âdem, Rabbine baş kaldırdı ve yolunu şaşırdı" (Tâhâ, 20/121). Yüce Allah tabirleri özenle kullanarak geniş ve külli hakikatlere alt yapı oluşturur. Kur'ân günah ile çıplaklık bağlantısı yaparak insanların hayatlarında bunun manen yaşadıklarını ifade etmektedir. Diğer bir nokta ise âyetin son kısmındaki *وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى* (Taha, 20/121) "isyan etti" anlamındaki "عصي" tabirinin kullanılmasıdır. Zira yasaklı ağaca yaklaşma, verilen emre muhalefet olduğu için isyan ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade ile Allah'ın bütün emirlerine muhalefetin, isyan olarak algılanmasına vurgu yapılmıştır. Hatta bunu pekiştirme amacıyla *"Ey İnsanoğulları! Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak ananızı babanızı cennetten çıkardığı gibi sizi de şaşırtmasın. Sizin onları görmediğiniz yerlerden o ve taraftarları sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanlara dost kılarız"* (Araf, 7/27) ifadesine ayrıca yer verilmiştir. Şeytanlar günah ile çıplaklaşan nice insanları bu yönüyle gördüklerinde insanları alaya alırlar. Dolayısıyla asıl önemli olan takvâ azığı edinmeye yapılan davettir (Bakara, 2/197). Allah'a iman ile başlayan yolculukta arzulanan hedeflerden biri de takvâdır. *"Ey İnsanoğulları! Ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikle sizi süsleyecek elbiseler gönderdik. Takvâ örtüsü ise bunlardan daha hayırlıdır. Allah'ın bu âyetleri öğüt almanız içindir"* (A'raf, 7/26). Takvâ elbisesinin değerinin ihmal edilmemesi ve bunu iffetin bir koruyucusu olarak görmek

6 Kur'ân'ın, söz dizimi olan sentaks açısından da eşsiz bir üslûbu vardır. Kelimelerin adeta has bir mûsikisi vardır (Mezidi, 2010: 39). Kıssa işleyiş örgüsü içinde kelimelerde bir uyak kullanımı vardır. Mesela Ashâbı Uhdut kıssasına kullanılan sentaks gayet dikkat çekicidir:

فَقِيلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ أَلَمْ تَرَ ذَاتَ الْوُقُودِ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ
Gerek kıssaların bir kısmında ve gerekse de normal

âyetlerin okunmasında hatta avamî zevkin de şehadetiyle bu hakikat kendisini açığa vurmaktadır.

فَلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلَهِ النَّاسِ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ
(Nas, 114/1-6) Bu âyetler lisanın ruhanî zevkini hissettirerek Kur'ân i'câzının farklı bir boyutuna imza atmıştır. Bu ifadeler ruh ve vicdanın zevk cephesinde kendini gösteren ilahi bir sedanın kelâm boyutuyla olduğunu ortaya koymuştur. Kıssalar, kendine has nağamatıyla kulağı kendisine meylettirecek bir insicamla gelen mesajını muhatabına ulaştırır (Bahazık, 1995: 169,170).

gerektiğine değinilmektedir. فَصَرَّبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا “*Bunun üzerine yıllarca kulaklarının üzerine vurduk(uyuttuk)*” (Kehf, 18/11). Ashâb-ı Kehf kıssasının mûcize boyutuna değinen bu âyet, kulağa dikkat çekmiştir. Uyku macerasının fatihası, kulağa gönderilen ses ile başlatılmıştır. Ayrıca “...Doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur.” (İsrâ, 17/36; bkz. Mülk, 67/23; Nahl, 16/78) âyetlerinde de kulağı öncelediğini ve “eğer işitseydik” (Mülk, 67/10) tarzındaki âyetlerde ise kulağın ehemmiyetine vurgu yapılmıştır. Bu, Kur’ân’ın i’câzı konumundaki estetiksel bir beyanıdır. İnsanın dünyada işlevini ilk olarak yerine getiren kulak olduğundan o, önce zikredilmiştir. Ahiret çağrısına da ilk yönelen organımız, kulaktır. Bebeklerin doğum anlarında gözden önce kulaklarının devreye girdiği bilinen bir gerçektir. Bebek, doğumun ilk sıralarında sestemir, ancak görmesi olmayabilir. İnsan ilk uyuduğunda bütün organlar sakinleşirken, kulak devrede ve kayıttadır. Ashâb-ı Kehf,’de olan uyku da buna örnektir. Zira kulaklar duymayınca huzursuzluk hissetmeden uzun süre uyumuşlardır (Candan, 2001:195). Kulakla elde edilen bilgi, göze göre daha fazla olduğu söylenmiştir. Çünkü göz yakın ve müşahede edilebilen görsellerden bilgi edinir. Kulak ise, görüleni görülmeyeni, hazır, gaib, yakın uzak, vacip, mümkün gibi birçok şeyi algılar (Ayîdî, 2004: 59). Normalde insanın en çok rahatsızlık duyduğu hal, görsel durumlardan çok işitsel titreşimlerdir. Lût kavminin de yaptıkları işitildiğinde insanı tiksindirmesinden dolayı, belki de cezanın misliyle verilmesi anlayışına binaen yüksek bir ses ile cezalandırılmışlardır (Hicr, 15/73). Sadece görülmesi değil, işitilmesi bile rahatsız eden bu tarz eylemlere böyle bir cezanın daha uygun olduğu belirtilmiştir. Kıyamet saati için de “صَبْحَةَ وَاحِدَةً” anlamındaki “tek çılgılık” (Yâsîn, 36/29, 49, 53) ifadesi aynı sürede üç defa kullanılarak kıyamet anındaki uyanışın da ses ile olacağı farklı betimlemelerle açıklanmıştır. “وَتَعْيَهَا أُذُنٌ وَإِيَّةَ” “*belleyip unutmayan kulaklar*” (Hâkka, 69/12) ifadesiyle aynı mana desteklenmiştir. “وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ” “*Kur’ân okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki merhamet olunassınız*” (Araf, 7/204) âyeti, işitmenin önemine vurgu yapmıştır. Kur’ân’ın beyanındaki estetik güzelliğinin bir vechesi de paradigmatik yapıdır. Paradigmatik özellik genel olarak, ideal bir durum ya da örnek bir şeye bakış tarzı; yargılama ölçütü sağlayan her türlü ideal tip ya da model olarak ifade edilmektedir. (Gündüzöz, 2004: 61). Bunun en belirgin örneklerinden biri Yûsuf kıssasıdır. Zira bir bölümlenme rahatlıkla görülmektedir. İzzet Derveze kıssayı dört halka olarak inceler. İlk halkada kardeşlerin haset kaynaklı durumlarından kaynaklanan hile, ikinci halkada Yûsuf’un satılması, Züleyha’nın yaptıkları ve zindan hayatı, üçüncü halka zindan hayatı ve rüya yorumları, dördüncü kısımda ise kardeşleri ile buluşması ve Mısır’da cereyan eden olaylar olarak anlatılmaktadır (Derveze, 1998: 505-528). Hz. Yûsuf kıssası Kur’ân’da anlatılan en sanatlı ve âyetin ifadesiyle en güzel kıssadır. Kıssanın Kur’ân’da bu ünvanla anılması diğer öğelerle beraber eşsiz bir anlatım özelliği sağlayan paradigmatik yapısı göz ardı edilemez (Gündüzöz, 2004: 73).

2.4. Kur’ân’da Dilin Gücü

Kur’ân’ın ifade gücünün göstergesi olan tehdî; meydan okumak, tartışmak, çekişmek, rekabet etmek, direnç göstermek, herhangi birini müsabakaya davet etmek gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, 1995: XIV, 209). Terim olarak da bir peygamberin nübüvvetini ispat için muarızlarına meydan okumasıdır. Kur’ân’ın meydan okumasında hitap sadece Araplar için değil, bütün insanlık ve cinler açısından değerlendirmek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla tehdî, bütün asırlar üstünde her döneme hitap eden ilahi sesleniş şekli olarak düşünülmelidir (Çakır, 2018: 23). Bazen bir harf olduğu yer itibarıyla i’câzını gösterir (Rafi’î, 1973: 211) Kur’ân’ın üslûp ve hitap şekli sanatsal ve tarihsel değer içerdiğinden verilmek istenen mesajda müessir bir yöntemdir. Algılarda istenen anlamın yerleşmesine ve resmedilmesine hizmet eden bir metottur. Ayrıca Kur’ân’ın mûcize oluşuna katkı sunan deliller arasında; onun insan gücünün üstünde

bir kitap oluşu, muhaliflerine meydan okuması, kendisine benzer bir kelâmın yapılamaması gibi özelliklerle birlikte dilin güçlü bir tarzda kullanılması söylenebilir (Kara, 2011:52). Nitekim Kur’ân: “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah’tan başka şahitlerinizi (yardımcılarınızı)da çağırın.” (Bakara, 2/23-24) demek suretiyle yaptığı davette sahip olduğu dilin beyan gücünü, meydan okuma şeklinde ifade etmiştir. Ta o dönemden bugüne kadar asırlara meydan okuyan bu hükümler ve hakikatlerin hala canlılığını devam ettirmesi, onun Allah’ın kelâmı olduğunun kanıtıdır. Ayrıca Kur’ân’ın muhatapların akıl, ruh, kalp gibi birçok duygusuna hitap etmesi de meydan okumasını daha da anlamlı kılarak onun tesir değerini arttırmıştır. Bütün mucizelerde meydan okuma beklenmesi doğru değildir. Zaten bu mucizenin bir şartı da değildir. Yani peygamberin “Bu benim peygamberliğime delildir” demesi yeterlidir. Zira gaye nübüvvetin ispatıdır (Çakır, 2018: 32-33). “Senin için, “Onu uydurdu mu?” diyorlar. De ki: “Onun sûrelerine benzer bir sûre meydana getirin, iddianızda samimiyseniz, Allah’tan başka çağırabileceğinizi de çağırın” (Yûnus, 10/38). Bu soruda bir azarlama dikkat çekmektedir. Aciz kalmaları ise onları uydurma seçeneğine yönlendirmiştir (Sâbûnî, 1995: III, 33).

“Kur’ân’a nazire getirebilirlerdi” iddiası ise ispat edilmemiştir. Muarazadaki olasılık gerçekleşmemesi Kur’ân’ın harikulade ve dilsel bir mucize olduğunun ispatıdır (Râzî, 1998: I, 85). Oysaki Arap dili o dönemde dünyada ön safi işgal ediyordu. Kelime hazinesinin zenginliği ve geniş anlam ile ifade imkânının olması ilgiyi arttırmaktaydı. Arapça, manayı en güzel şekilde ifadeye muktedir olup soyut manalara delalet eden veciz ifadeleriyle öne çıkmaktaydı (Boer, 2001: 54). Kur’ân’ın gerek lehçe olarak gerekse de ses yapısı ve üslûp bakımından oluşturduğu etki ortadadır. Kur’ân, Arap dili üzerinde semâvî ya da gayri semâvî açıdan hiçbir kitabın herhangi bir dilde meydana getiremeyeceği derecede büyük bir etki alanı oluşturmuştur (Divlekçi, 2009: 182). De ki: “İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kur’ân’ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar” (İsrâ, 17/88). “لا يأتون” Cümlesi mahzuf olan bir kaseme cevaptır. Eğer böyle bir şey olsaydı yapacaklardı. Dolayısıyla aciz kaldıkları açıktır (Nesefî, 2017: II, 286). Kur’ân, lafız ve üslûp yönüyle de peygambere verilen en büyük bir mucizedir. Lafızlarında Arapları aciz bırakarak nefisler üzerinde önemli tesir bırakmıştır. Lafızları arasındaki eşsiz uyumda olan ifade güzelliği, dönemin insanlarını hayrette bırakmıştır:

“*İnkârcılar dediler ki: “Bu Kur’ân’a kulak vermeyin, okunurken gürültü yapın, belki bastırırsınız”* (Fussilet, 41/26) demeleri ve en sonunda da Kur’ân’ı sihre isnad etmeleri yapılan meydan okumaya karşı mağlubiyetlerini gösterir bir delildir (Su’ud İbda’, 2016: 32-33). Kur’ân, dildeki beyan gücü ile rakiplerini mağlup etmiş ve kendisine karşı konulamayacağını ispat etmiştir (Bakara, 2/24). Bir bedevi فَأَصْدَغَ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرَضَ “*Sen, sana buyurulanı açıkça duyur, müşriklere aldırış etme!*” (Hicr, 15/94) âyetini duyunca hemen orada secdeye kapanır. Kendisine neden secde ettiği sorulduğunda, âyetin fesahatinden dolayı bunu yaptığını söyler (Ayid, 2004: 31).

Meydan okuma gerçeğinin mahiyetini tahfif ettiği düşünülen “Sarfe” nazariyesinin de bilinmesi gerekir. Kur’ân adına yapılan bu ve benzeri açıklamalar insanları yanlış düşüncelere götürmektedir. Sarfe fikri Mu‘tezilî olan bir alim olan İbrâhim en-Nazzâm (ö.231/845) tarafından ortaya atılan bir görüştür. Sarfe anlayışı, Kur’ân’a benzer yapılamaması Yüce Allah’ın Kur’ân’a benzer yapmaktan alıkoymasına tarzında bir iddiadır. Dolayısıyla bu durumda i‘câz özelliği Kur’ân’ın nazım ve üstünlüğünden kaynaklanmamış olur (Erdoğan, 2018: 43-44). Dolayısıyla bu düşünceye göre Allah insandan bu melekeyi kaldırmış olur ki bu da vakıa ile çelişmektedir.

İnsan, fitrat olarak anlayış ve kavrayış yönünden her zaman fikirleri dinlemekten ziyade daha çok hayatına aktarımla yapabileceği müşahhas olaylara ve fikirlere meyillidir. İşte tam da bu noktadan Kur'an'ın olayları, göz önünde cereyan ediyor gibi anlatması dil ve anlatım açısından ona daha canlı ve dinamik bir boyut kazandırmaktadır (Gedikli, 2011: 71). Kur'an'da ve özellikle kıssalarda bazen akla bazen de kalp ve duygulara hitâp oldukça yoğundur (Şimşek, 2013: 99). Zira birden çok duyguya hitap eden sözlerin yansıma payı daha fazladır.

Dilin tesirinin kıssalarda akla gelen bir sahnesi de Hz. Meryem'in iffetine yapılan kırıcı konuşmalara karşı verilen cevaptır. Hz. Meryem, kavmi tarafından azarlanıp dışlanması üzerine Allah'ın iradesi ile beşikteki Hz. İsa dile gelip konuşmaya başlar. Zira bu ifade iftiralari alt eden ve iş bitiren bir konuşmadır (Zeydân, 1998: 483). “*Bunu üzerine ona(çocuğa) işaret etti. ‘Beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?’ dediler*” (Meryem, 19/29). Bu durum bebek yaşta yapılan konuşmanın mucizeliği yanında vakianın dil ile olması gözden kaçırılmamalıdır. Olayın kıssadaki tasviri ayrıca bir güzellik taşımaktadır. Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Mûsâ kıssalarında olduğu gibi kıssaların çoğu, duruma göre değişen farklı bir üslûpla ilahi mesajlara hizmet etme gayesi gütmektedir. Bu durum tebliğ ve davet dilini farklı ve daha da güçlü kılmaktadır (Gedikli, 2011: 72).

“*Yere, ‘Suyunu çek!’ Göğe, ‘Ey gök sen de tut!’ denildi. Su çekildi, iş de bitti; gemi Cudi’ye oturdu.* Devam eden âyette: *‘Haksızlık yapan millet Allah’ın rahmetinden uzak olsun’ denildi*” (Hûd, 11/44). Adeta orduya hitap eder bir tarzda harika bir sevk ve idare komutu verildiğini bütün akıl sahiplerine göstermektedir. Böylelikle inkâr eden kafirlerin kökü kazındı. İşleri bitirilerek onlardan kimse bırakılmadı (İbn Kesîr, 2012: V, 453). Bu üslûp, ifade güzelliği ile yansırken, bir peygamber evladının dalgalara gömülerek dünya ve ahiret kaybı resmedilmektedir. Öyle ki Kur'an çok net bir üslûpla ehli imanın inkâr ehline olan sevgisini kesin bir dil ile yasaklamıştır: “*Allah’a ve ahiret gününe inanan bir milletin, babaları veya oğulları veya kardeşleri ya da akrabaları olsa bile Allah’a ve Peygamberine karşı gelenlere, sevgi beslediklerini görmezsin...*” (Mücadele, 58/22). Dilin asıl hedefi dışında menfi olarak kullanılma durumları da vardır.⁷

SONUÇ

Kur'an'ın Arapça olması tebliğ dili ve ortama olan uyumdan kaynaklanmıştır. Davetçinin o kavimden olması ise hikmetle daha çok örtüşmektedir. Kur'an, belağat, beyan ve fesahat gibi özellikleriyle davasını temellendirmedeki ana dinamikleri oluşturmuştur. Arapçanın dilsel birçok yönden günümüze kadar gelmesi Kur'an ve onun varlığı ile şekillenen ilimler sayesinde olmuştur.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran aklın sunuma yansıması dil ile gerçekleşir. Öyleki insanın akıl yönünden ziyade dilsel boyutu öne çıktığı söylenebilir. Bu dilsel ifade insanın muhatap olabileceği özelliği esas alınarak gerçekleşmektedir. Kur'an, ayetlerinde ilk safi teşkil eden kitleye ait ortamın yaşam karelerini yansıtır bir dil özelliği görülmektedir. Kur'an, yapılan mücadelede kullanılan dil ile risâlet yolundaki zorluklara bir motive gücü sağlamış kamu hafızasında ve akıllarda ciddi yansımalar sebep olacak bir üslûp kullanmıştır. Kur'an'da vasf edilen “Apaçık bir tebliğ” ifadesi bu üslûbun davet metodunun temel saiklerinden biri olduğu ve her peygamber-

7 Dilin olumsuz yöndeki etkisi ise بِالسِّتَةِ حَدَادٍ “sivri diller” ile ifade eden kullanımda görülmektedir. Eleştirilenlerin genellikle kullandığı bir üslûba dikkat çekilmiştir (Ahzâb, 33/19). O günün Mekke müşrikleri dışında daha dessas bir karakterle mücadele eden münafıkların kullandığı bu dilin etki alanı oldukça fazladır (Münfikun, 63/2-4). Zira bunlar savaşta korkak davranıp ganimette ise daha fazla nemalanmak için en çok incitici dilleriyle konuşanlardır (Sâbûnî, 1995: V, 68).

berin muhataplarıyla ilk yüzleşmedeki öncelikli vasfının beyan gücü olduğu anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın asıl hedefinde insanların Allah'a imanı ve diğer esasları yerleştirmek olduğu için dili önemli bir vasıta olarak görmektedir. Kur'ân'daki ifadeler, çok derin ve manidar estetik bir değere sahip olduğu açıktır. Verilmek istenen mana, en latif bir üslûpla beyan edilerek insanlara bildirilmiştir. Kur'ân, genel anlamda insanların akıl, kalp gibi tüm latifelerine ve duygularına hitap ederek muhataplarını hissesiz bırakmayan bir beyanda bulunmuştur. Ayrıca Kur'ân, insanların seviyesini önemseyen bir dil ile ortaya çıkmıştır. Gündelik hayatın dilini aşan aşırı sanat içerikli bir kullanıma gitmemiştir. Dilin inceliğine dair olan beyanlar ise ikna malzemesi olarak yansımıştır.

Kur'an, ifade dilinin üstünlüğünü meydan okuma ile ilan etmiş ve hükmen de galip gelmiştir. Akıl, kalp ve ruhlarda tesirini bizzat göstererek asırlarca ilginin odağı oluşturur. Peygamber hayatlarını ait kesitlerde kendi mesajına ayrı bir güzellik katarak sunmuştur. Soyut kavramlar verilen örneklerle daha kalıcı bir kimlik kazanmıştır. Davet dilinin olumlu olarak yansımaları için davetçinin o toplumun diliyle konuşmasını gerekli kılmaktadır. Zira tercümansız bir diyalogun ruhlara nüfuz etmesi ve o dilin orijinalliğine kulak verilerek oluşan işitsel zevk daha etkileyicidir.

Kaynakça

- Abdavi, H. (2001). *Uslubu'l Tekrar fi Kıssati'l Kur'aniyye Kıssetu Mûsâ Numuzecen*, (Yüksek Lisans Tezi), Cezayir Ebû Bekr Balkayid Üniversitesi, Cezayir.
- Ayîd, S. H. (2004). *Nezarâtun Luğaviyyetun fi'l Kur'an'il Kerîm*. Riyad: Dâru Kunûzi İşbilyâ.
- Ayvazoğlu, B. (2000). "İlmü'l Cema". *DİA*, İstanbul: TDV. Yay.
- Bahazik, Ö. M. Ö. (1983). *El Canibu'l Fenni fi Kasasu'l Kerîm*. Dimeşk: Dâru'l Me'mun Li't Turas.
- Bilgin, B. (1994). "Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (1), 35-51.
- Boer, T. J. (2001). *İslâm'da Felsefe Tarihi*. (Çev. Yaşar Kutluay), 2. Baskı, Ankara: Anka Yay.
- Bozgöz, F. (2003). "Dilin Kaynağı ve İlk Dil Problemi". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay.*, 5(2), 23-37.
- Candan, A. (2001). *Ulemayı Uzun süre Düşündüren anlaşılması Güç âyetlerin Tefsiri (Müşkilü'l Kur'an)*. Konya: Kitap Dünyası Yay.
- Coward, R. -Ellis, J. (1985). *Dil ve Maddecilik*. (Çev. Esen Tarım), İstanbul: İletişim Yay.
- Çavuşoğlu, A. (2006). "Ana Dili, Edinimi, Önemi ve Geliştirilmesi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 37-76.
- Çıkar, M. Ş. (2009). *Nahivciler ile Mantukçılar Arasındaki Tartışmalar*. İstanbul: İlsâm Yay.
- Derveze, M. İ. (1998). *et-Tefsirü'l-Hadis Nüzül sırasına Göre Kur'an Tefsiri*. I-VII, (Çev. Şaban Karataş, Ahmet Çelen, Vahdettin İnce...2. Baskı), İstanbul: Ekin Yay.
- Divlekçi, C. (2009). *Anlam-Üslup İlişkisi Bağlamında Kur'an'ın Üslup Analizi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ebû Dâvûd, S. E. (ts). *Sünenü Ebi Dâvûd*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Ebû Hamde, M. A. (1983). *Min Esalibi'i Beyan fi'l Kur'an'il Kerim*, Amman: Mektebetur'risaleti'i Hadise.
- Erdoğan, H. İ. (2018). "Kur'an'ı Mûcize Kılan İ'câz Yönü: Fesahat ve Tenâsüp" (Fahreiddin er-Râzi'ye Göre). *Turkish Academic Research Review*, 3(2), 39-60.
- Eren, A. C. (2014). "Kur'an Metninin Özellikleri". *Akev Akademi Dergisi*, 18(59), 133-158.
- Gedikli, F. (2011). *Sosyo Psikolojik Açından Kur'an Kıssaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gündüzöz, S. (2004). "Kur'an Anlatımında Paradigmatik Yapı Yusuf Kıssası Örneği". *Akev Akademi Dergisi*, 8(18), 61-73.
- Güven, Ş. (2017). *Kur'an'ın Anlaşılmasında ve Yorumlanmasında Çokanlamlılık Sorunu*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Hamidullah, M. (2010). *İslâm'ın Doğuşu*. (Çev. Murat Çiftkaya), İstanbul: Beyan Yay.
- Harman, Ö.F. (2001). "Kârûn". *DİA*, Ankara: TDV Yay.
- Hogg, M.- Vaughan, G. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez), Ankara: Ütopya Yay.
- İbn Kesîr, İ. (2012). *Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri*. (Bekir Karlığa- Bedreddin Çetiner), İstanbul: Çağrı Yay.
- İbn Manzûr, C. M. (1995). *Lîsânu'l-Arap* (I-XV). Beyrut: Dâru'l Kitabu'l İlmiyye.
- Kaptan, M. (1993). *Kültür ve Dil*. (8. Baskı), İstanbul: Dergâh Yay.
- Kara, M. (2011). *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur'an Kıssaları*. Yayınlanmış Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Karaman, H. Çağrı, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S. (2017). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*(I-V). Ankara: DİB Yay.
- Kutup, S. (1982). *Fizilâl-il Kur'an* (I-XVI). İhyau't Turasu'l Arabî (trc., Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler) 3. Baskı, İstanbul: Birleşik Yay.
- Levend, A. S. (1973). *Dil Üstüne*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Mezidi, Z. M. (2010). *Kur'an Kıssalarında Sinematik Özellikler*. (Çev. Hülya Afacan) İstanbul: İlim Yurdu Yay.
- Nesefî, A. A. (2017). *Tefsirun-Nesefî (Medâriku't-Tenzil ve Hakâikut-'Te'vil)* (I-III). 7. Baskı, Beyrut: Dâru İbni Kesir.
- Nursi, S. (2013). *Mektubat Makam Tanzimli*. İstanbul: Tenvir Neşriyat.
- Okuyan, M. (2013). *Kısa Sürelerin Tefsiri*. (I-IV), İstanbul: Düşün Yay.
- Özsoy, Ö. (2018). *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları*. (3. Baskı) Ankara: Otto Yay.
- Paret, R. (1995). *Kur'an Üzerine Makaleler*, (Çev. Ömer Özsoy) Bilgi Vakfı Ankara: Yay.
- Râzî, F. (1998). *Tefsiru'l Kebir*. (thk. Hüseyin Berakatu's Şami) (I-VII). Londra: Dâru'l İslâm.
- Rafî'i, M.S. (1973). *İ'cazu'l Kur'an ve'l Belağatu'n Nebeviyye*. Beyrut: Daru'l Kitabi'i Arabî.

- Sâbûnî, M. A. (1995). *Safvetü't Tefasîr* (I-VII). (trc., Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz), İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Salah A. (1999). "Dil Öğreniminde Dilbilimsel Esaslar". (Çev. Gökhan Sebati Işkın) *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (3), 535-549.
- Sâlih, S. (2008). *Kur'an İlimleri*. (trc., M. Said Şimşek) 2. Baskı, Konya: Kitap Dünyası Yay.
- Su'ud İbdah, A. (2016). *Edebu'l Hitap fi'l Kur'an'il Kerîm*. Amman: Heyetu't Tahrir.
- Şevkanî, M. A. (1992). *Fethu'l Kadir* (I-V). Beyrut: Dâru'l Kutubi'l İlmiyye.
- Şimşek, M. S. (2013). *Kur'an Kıssalarına Giriş*. Konya: Kardelen Yay.
- Tatar, B. (2014). *Din, İlim ve Sanatta Hermenötik*. İstanbul: İSÂM Yay.
- Temel, A. (2017). *Dilbilim Tefsirlerde Kıraatlere Yaklaşım*. Ankara: Ankara Okulu Yay.
- Tokur, B. (2011). Kur'an'da Soru Kalıpları ve Metaforlar. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 105-118.
- Yıldırım, Z. (2013). *Kur'an'da Cedel Kavramı ve Yöntemi*. İstanbul: M.Ü. İFAV Yay.
- Yüksek, M. İ. (2018). *Kur'an'ın Anlaşılmasında Bağlam Bilgisi Referansları ve Sınırları*. (2. Baskı) İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- Tanahî, M. M. (2008). *Min Esrari'i Luğa fi'l Kitabi ve's Sünnne*. Umman: Daru'l Feth.
- Zamahserî, M. (1995). *el-Keşşâf an Hakâiki Ğevamidi't Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvil fi Vücûhi'l-Te'vil* (I-IV), Beyrut: Daru'l Kutubi'l İlmiyye.
- Zeccac, E.İ. (1988). *Maani'l Kur'an ve İ'rabuhu*,(I-V), Beyrut: Alemu'l Kutub.
- Zeydân, A. (1998). *el- Mustefad min Kasas'il Kur'an lid'da'veti Veddu'at*. Beyrut: Müessesetür Risâle.
- Zubeydî, E. M. (2000). *Lahnu'l-Avâm*. (Tah.: Ramazan Abdu'ttevvâb) Kahire: Mektebetu'l Haneci.